

Розділ IV. ІСТОРИЧНА СЛАВІСТИКА ТА ІСТОРІЯ СЛАВІСТИКИ

УДК 94(437.1.2):316.75

<http://doi.org/10.15407/nr.54.185>

Євгеній Бевзюк,
д-р іст. наук, доцент,
Україна, Ужгород

ІДЕЯ ПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕОЛОГІЇ ЗАХІДНИХ СЛОВ'ЯН ТА ЇЇ ВІДЗЕРКАЛЕННЯ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (перша пол. XIX ст.)

Напередодні революції 1848 року західне слов'янство було втягнуте у загальноєвропейський процес модернізації національної ідеології. Але на тлі процесу самовизначення великих за чисельністю етнічних одиниць слов'янський духовний ренесанс відрізнявся етнорегіональною специфікою, що яскраво проявилось у пошуку власної національної ідеології. Становлення та розвиток національної світоглядної системи у західних слов'ян відбувалося в умовах конкуренції імперських, національних і наднаціональних ідей, а також практичного впливу ідеї політичної інтеграції на слов'янське середовище. Аналіз наявних джерел дозволяє стверджувати, що царська Росія намагалася контролювати процес поширення ідеології панславізму.

При цьому варто додати, що в рамках свого зовнішньополітичного принципу легітимізму Петербург публічно намагався дистанціюватися від інтеграційної ідеології політичного всеслов'янства. З огляду на свої переконання російський уряд, не афішуючи цього, все-таки відстоював свій політичний інтерес на території Європи. Побоювання європейських урядів щодо наявності панмотивів у російській зовнішній політиці в деякій мірі можна вважати обґрунтованими, хоча і дещо гіперболізованими.

Ключові слова: інтеграція, європейська інтеграція, нація, австроліберизм, Австрія, чехи, словаки, ідея, ідеологія, революція, зовнішня політика, імперія, слов'яни, національна політика, Європа.

Напередодні революції 1848 року етнічне середовище західного слов'янства було залучене у процес модернізації національної ідеології, і хоча це було загальноєвропейським явищем, на тлі процесу самовизначення великих за чисельністю етнічних одиниць їх духовний ренесанс відрізнявся етнорегіональною специфікою. У той самий час перед імперією Габсбургів стояло і завдання загального характеру – збереження старої політичної системи і того специфічного для австрійської монархії вирішення національної проблеми що відрізняло її від інших європейських держав.

Процес пробудження західних слов'ян, оформлення його ідеологічної основи в часі співпав з розгортанням у Австрії дискусії навколо загальнослов'янської ідеї. Сама ж пан-ідея, її інтерпретація та акценти у загальній ідеології національного відродження зайняли досить міцне місце в ідеології народів, що розпочали рух від етнічності до ідентичності. У плані дослідження не тільки генези загальнослов'янської ідеї, але й її політичної складової в змісті національної ідеології слов'ян, на нашу думку, заслуговує на увагу підхід, запропонований В. Матулою. Посилаючись на творчість Я. Геркеля та Л. Штура словацький славіст тридцяті роки XIX ст. відносить до періоду так званого «лінгвістичного панславізму» в ідеології західнослов'янських народів. Це період, освячений науковою діяльністю Шафарика і Коллара, а у філософському, суспільному плані – їх культурною концепцією всеслов'янства. Інтелектуали-будителі висловлювали ідею культурної загальності, але не були прихильниками національно-політичних змагань між слов'янськими народами. Для прикладу, достатньо процитувати Коллара, завдяки якому у славістичну лексику міцно увійшов термін «слов'янська взаємність». Словацький діяч «взаємність» як ідеологічний фундамент для національного руху оцінив таким чином: «Якби усі ці окремі, дрібні держави і племена з'єдналися в один народний союз (маються на увазі слов'янські племена – автор), якщо не в політичний, наприклад, за типом німецького союзу при імператорах, то хоча б в духовний, національний союз» [3, с. 16]. Для Я. Коллара, як і для багатьох інших слов'янських патріотів Австрії, у їх національній ідеологічній програмі поєдналися

філософія розвитку власної етнічності та кризовий стан імперської політичної системи. Наявність таких ідеологічних обставин пояснюється як історичним процесом, так і проблемою вибору для слов'янських лідерів світоглядної парадигми: європейська або слов'янська цивілізація. Для переважної більшості західних слов'янських ідеологів європейська цивілізація асоціювалася з Габсбурзькою монархією, її австрійською імперською ідеєю. Не випадково, що Коллар у таких словах окреслив своє ставлення до ідеї слов'янської політичної єдності: «взаємність не полягає у політичному об'єднанні усіх слов'ян, у якихось демагогічних діях або революційних виступах проти урядів і государів ... Літературна взаємність може бути і там, де народ перебуває під різними скіпетрами» [3, с. 18].

У цілому Я. Коллар є прихильником лише «духовної», а не політичної ідеї слов'янської спільності, хоча представник шляхетського австрофільства граф Л. Тун критично прокоментує: «... літературна взаємність Я. Коллара більше сприяє іншій справі, ніж літературному об'єднанню» [22, s. 41]. Відповідно, діяльність Коллара, сприйняття його у якості визначного, титулованого науковця вплинула не тільки на становлення духовної моделі літературної всеслов'янської взаємності, але побічно сприяла екстраполяції філософії культурної слов'янської єдності у площину суспільно-національної ідеології західних слов'янських народів. Останній аспект окремими австрійськими етнократами інколи сприймався не тільки як лінгвістичний панславізм, але й як ідея гегемонії слов'янського світу.

Нове покоління чеських й словацьких ідеологів, яке сформувалося напередодні «Весни народів», за своїм характером вже не було лише романтичною частиною суспільства. Воно усвідомлювало свій статус етнічного політичного лідера, хоча загальнослов'янське «пан» продовжувало експлуатуватися в їх політичній риторичі. Нові ідеологи були виховані на гердеровській ідеї романтичного сприйняття слов'янства і становили альтернативу для консервативних австрійських та угорських політиків. Ідеологи цього напрямку по-своєму критикували ідею всеслов'янства, шукали можливостей досягнення компромісу із офіційною владою та наполягали на необхідності діалогу із

ліберальною шляхтою. До представників національно-ліберального табору західних національних політиків у цей період входили Я. Коллар, В. Томек, Я. Малий, К. Гавлічек-Боровський, В. Ганка, Ф. Палацький, Я. Воцель, Ф. Браунер, Ф. Л. Челаковський.

Зміст їх політичної програми лежав у площині іншої пан-ідеї – австрославізму, який з точки зору політичної практики, вже тоді був ілюзорною ідеєю. Максимальною вимогою австрославізму була ідея територіально-адміністративної автономії. Для порівняння зазначимо, що саме у цей час угорці вимагали реалізації проекту угорської політичної нації. А максимальною політичною вимогою для окремих австрославістів було встановлення федеративної конституційної монархії у межах поліетнічної імперської структури.

Інший напрям у національному слов'янському русі презентувався як радикальний. Це виходило з намагання політичних лідерів цього напрямку поставити під сумнів доцільність подальшого існування феодально-абсолютистської системи в цілому і, відповідно, загрожувало імперському устрою Австрійської держави. Інтерпретації на тему ідеології соціально-політичного радикалізму у словацькому національному русі робилися К. Сабіною, Ф. Кампеликом, Е. Арнольдом, Й. Фрічем, Я. Кнедльганс-Ліблінським, В. Вавра-Гаштальським. Найавторитетнішим ідеологом-радикалом був Е. Арнольд, який намагався поєднувати національно-ліберальну ідеологію з соціально-політичними вимогами, що і надавало його поглядам радикально-демократичного забарвлення. Своє концептуальне розуміння ідеї панславізму Арнольд передавав через типовий для багатьох слов'янських діячів знаменник – спільне історичне походження, етнічна близькість, мовна спорідненість. Саму ідеологію панславізму, особливо її царофільський варіант у значенні інтеграції з Росією, він не сприймав у якості ідеологічної аксіоми, аргументував це тим, що «наші російські брати страждають від деспотії» [14, s. 57]. Відповідно, своє суспільно-політичне кредо відносно чеського національного руху Е.Арнольд визначив так: «При моїх патріотичних поглядах розмова йде не просто про національності, а насамперед про свободу людей» [14, s. 469].

Особливою активністю у передреволюційні роки характеризувалася національно-патріотична діяльність Л. Штура. До

політичного середовища Австрійської імперії Л. Штур переважно привносив ідеологію всеслов'янства з мотивами панславізму. Про цей аспект штуровської національної ідеології пізніше написав О. Пипін. Він констатував факт схожості панславізму Л. Штура із поглядами слов'янофілів. О. Пипін безпосередньо зазначав: «Із західнослов'янських публіцистів майже один Л. Штур мав обізнаність у слов'янському питанні, що було дуже близьким до змістових понять наших слов'янофілів, він навіть повніше і чіткіше висловив свої плани слов'янського об'єднання». Далі О. Пипін робить висновок, що Л. Штур «справжній панславіст ..., причому панславіст з російської точки зору» [10, с. 294]. Але така характеристика Л. Штура спирається, скоріше, на його ранні погляди періоду романтичного ставлення до філософії єдності. Необхідно констатувати, що різні слов'янські національні ідеологи не заперечували спільності слов'янської етнічності, але із сумнівом ставилися до сценарію «слов'янської спільності». Наприклад, чех Гавлічек-Боровський у газеті «Празькі новини» відверто констатує: «слов'яни, тобто росіяни, поляки, чехи... до кінця не являють собою єдиний народ» [18, с. 57].

У цілому активізація слов'янських рухів, зростаючий інтерес до них з боку Росії не могли не турбувати австрійський уряд. Цьому також сприяла інтелектуальна модернізація суспільства в цілому і слов'янського соціуму конкретно. На фоні відродження з'явилися фундаментальна праця П. Шафарика «Історія слов'янських літератур» і колларівська «Донька Слави» [19]. Філософія єдності не могла не отримати «оболонка політичної небезпеки» у австрофілів і австрославістів. Навіть чеський ліберал Я. Малий відзначав присутність ідеологічного рефрену в бік слов'янської єдності у працях будителів. Малий пише: «Донька Слави» поглиблювала ідею слов'янської єдності» [4, с. 40]. Ідеологія спільності як напрям суспільно-політичної думки здійснила емоційний вплив на багатьох німців, а її поширення у слов'янському середовищі інтродукує дискусію з пан-тематики на сторінки німецької наукової літератури та періодики.

Своє бачення подальшого розвитку слов'янської ідеології висловив відомий богемський філантроп, аристократ, граф Лео фон Тун. Він входив до тієї частини імперської аристократії, яка

допускала можливість проведення контрольованих реформ зверху при умові збереження політичного устрою Австрії. Л. Тун був політиком-консерватором у суспільно-політичному русі імперії. Він позиціонувався як активний противник царофільського панславізму. Пізніше у одній зі своїх книг він конкретно напише, що панславізм є загрозою для існування самої Австрійської монархії, а подальша ідеологізація національного слов'янського руху на принципах панславізму спрямовує духовність слов'ян Австрії у бік «Сходу». Тому продовження такої політичної практика, вважає авестійський чиновник, загрожує в майбутньому небезпекою створення «слов'янської універсальної монархії» [21, s. 72].

Загалом Л. Тун висловлює тезу про те, що в фундаменті слов'янської ідеології повинна бути відсутня філософія політичного радикалізму, тому що «коло інтересів слов'янських народів не сполучається із їх бажанням об'єднатися під владою одного скіпетру мається на увазі Російський царизм – автор» [22, s. 41]. З метою запобігання в подальшому можливої політичної радикалізації національного слов'янського руху Л. Тун вважає за доцільне рекомендувати імперському уряду і надалі схвально ставитися до культурних прагнень слов'янства та «не заважати вільному розвитку різноманітних національностей, що населяють Австрійську державу» [21, s. 83].

Таким чином, етнокультурний лібералізм Л. Туна пояснювався не його турботою про майбутню долю слов'янства, а політичною логікою австрійського аристократа, яка підказувала доцільність вибудувати ідеологію внутрішньої австрійської інтеграції для протидії панславістичному сценарію розвитку центральноєвропейської суспільно-політичної моделі. До того ж, підставою для австрійської рефлексії відносно ідеології політичної єдності для консерваторів подібних Л. Туну, слугували наявні проекти прихильників великогерманського союзу, які побоювалися єдності багатомільйонного слов'янства, а тому відводили другорядну роль Австрійській монархії у цьому союзі, чим ставили під сумнів політичне майбутнє існування самої Австрійської імперії.

Загалом західний слов'янський рух у цей період досить виразно демонстрував наявність процесу політичної мімікрії. На

тлі ідеологізації і політизації європейських рухів формувалася ідеологічна палітра слов'янського національного руху, яка парадоксально поєднала загальноєвропейське зростання націоналізму, демократичні принципи із діалектикою «місцевого, земського патріотизму». У період поширення національного принципу об'єктивна регіональна ідентичність, що формувалася із політико-історичної, етноконфесійної та лінгвістичної складових, стала чинником для слов'янського національного пробудження та, відповідно, причиною загострення відносин «центр – провінція». Протиріччя між центром з його імперською ідеологією та регіоном з його земським патріотизмом лягли в основу ідеології їхніх стосунків.

У сенсі демонстрації пошуку західнослов'янськими ідеологами алгоритму стосунків між центром та регіоном можна розглядати невеличку статтю відомого богемського аристократа Йозефа Матіаса Туна. Його праця «Славизм у Богемії» стала джерелом характеристики суспільно-політичних поглядів прихильників патерналізму центру над регіонами та політичної концепції «богемського, земського патріотизму». Безпосередньо Й. Тун сформулював свою думку у такій формулі: «Ані чех, ані, німець, а тільки – Богемець» [24, s. 17].

Аргументація Й. Туна лише підкреслила високій «градус стурбованості», що існувала в Європі відносно процесу ідеологізації слов'янського національного руху та присутності мотивів панславизму в ідеології слов'янських рухів. Симптоматично, що в цей час, майже в унісон статті Й. Туна прозвучала публіцистична праця Йогана Шлоссера «Російська східно-православна церква і європейський Захід». У ній автор висловлює побоювання відносно існуючої в німецькому середовищі думки про безневинність поширення такого компоненту ідеології національного слов'янського руху, як лінгвістична єдність. Шлоссер вважає, що рання ідея культурологічної єдності слов'ян поступово доповнювалася на користь єдності додатковими релігійними та політичними аргументами, а тому перетворилась на засіб релігійної і політичної експансії для російської православної церкви в Європі [23].

У цілому зовнішньо-політичні дії Росії не могли не турбувати уряд Австрії. Утворилася атмосфера активної дискусії навколо

питання становлення ціннісних політичних орієнтирів слов'янського національного руху. Своє бачення змістовно-ідеологічного наповнення слов'янського руху висловлював чеський правий ліберал Я. Малий. Чеський національний рух Я. Малий розглядає як квінтесенцію чеської етнічної культури. Саме тому він критично ставиться до тверджень, в яких модернізація чеської національної культури, такого її елементу, як мова, розглядається в якості можливого фундаменту для відцентрового руху в імперії. Національна чеська ідея у Я. Малого – це ідеологія компромісу у форматі поєднання чеського етнічного інтересу з динамікою політичного імперського розвитку. Тому Малий дотримується типової для ідеологів австрославізму тези: «Австрія не є німецькою державою ...половину всього населення Австрії становить 18 мільйонів слов'ян». Також Малий робить висновок про те, що «для самозбереження, Австрія повинна врахувати слов'янські тенденції, якщо не хоче поставити під загрозу своє існування» [20, s. 12].

У цілому австрославістська позиція слов'янських ідеологів зводилася до необхідності сприяти владним реформам, а відмова від радикалізації національного руху, вважали етнічні політики, дозволить безкровно домогтися громадянської й національної рівноправності з німецьким і угорським населенням. В той самий час відсутність в Австрійській імперії чіткої програми проведення національної емансипації слов'янських народів, конкретики щодо об'єктів цього процесу, призвела до того, що до кінця не було «знайдено компромісного рішення, які ж із слов'янських народів монархії Габсбургів мають право вважатися «національно-політичними індивідуальностями» та, відповідно, змогли би претендувати на статус автономної одиниці в Австрійській імперії.

З часом у дискусію, що точилася навколо «славізмів» в ідеології чеського і словацького національних рухів напередодні «Весни народів» втягнулося й молоде покоління політичних інтелектуалів. Наприклад, ідеологічні принципи щодо змісту національного слов'янського руху висував поет і публіцист Карел Гавлічек-Боровський. Ще на початку своєї публічної діяльності він зблизився з Й. Юнгманом і П. Й. Шафариком, а колларовська «Донька Слави» молодого чеського патріота, як сам він писав,

надихнула ідеями єдності та запалила прагнення до якоїсь дружби і братерства з усіма слов'янськими народами» [17, s. 34]. У його перших романтичних оціночних судженнях містилося захоплення «варварською Росією», яка, на думку Гавлічека-Боровського може навчити дечому навіть «освічену Європу» [18, s. 135]. Але політична практика російського деспотизму та ідеї експансіонізму російських слов'янофілів розвіяли колларівські ілюзії щодо слов'янської єдності, з якими майбутній ідеолог австрославізму приїхав до Росії. Вже через півроку його оцінка російської суспільно-політичної дійсності стає негативною та містить переконання у неможливості процесу інтеграції західного слов'янства із царською Росією з причини соціально-політичних, економічних, культурних відмінностей та «значної апатії, відсталості, дурості» [12, с. 12–13], що «царюють» у східній імперії. З часом він зізнається: «Російські морози та інші російські принади остаточно загасили в мені іскру всеслов'янської любові» [17, s. 32]. Тепер чеський національний діяч виступає як критик ідеї слов'янського політичного об'єднання та противник теорії всеслов'янства.

У плані визнання свого ставлення до філософії «славізму» як до концептуальної частини цілісної програми національного руху Гавлічек-Боровський поряд з багатьма представниками чеського лібералізму намагається дистанціюватися від панідеології. Він – апологет подальшого політичного конструювання союзу, що історично склався між австрійською державою та окремими слов'янськими народами. Наприклад, у 1848 році, Гавлічек у статті «Захист слов'янських федералістів» остаточно сформулює своє ставлення до панславізму як до негативного елементу у загальнонаціональній ідеології слов'ян Австрійської імперії. Він прирівняє філософію всеслов'янства до «російського панславізму, а тому: ми всі повинні його зупинити ... , безумовно, наше майбутнє пов'язане із людьми, які підтримують австрійський уряд, а наш уряд є ворогом російського панславізму ...» [15, s. 201].

У цілому актуалізація слов'янського питання в Австрійській імперії у передреволюційне десятиріччя, зростання уваги до нього з боку західної суспільно-політичної еліти демонструвало не тільки неоднозначність у сприйнятті національної слов'янської

ідеології в австрійському суспільстві, а підкреслювало наявність міждержавної конкуренції та антиросійського рефрену у політичному соціумі Австрійської імперії при розгляді слов'янської проблеми.

Додатковим фактором появи фантому панславізму стала активізація наукового інтересу до слов'янства як до об'єкта наукових досліджень. Наприклад, 20 січня 1836 року Микола I дозволяє відрядити до Берлінського університету вихованців Головного педагогічного інституту: юридично-філософського факультету М. Іванішева та історико-філологічного – М. Касторського. Після стажування їм було надано дозвіл відвідати Прагу, Лейпциг та Відень з метою вивчення слов'янської філології та історії [11, с. 264–268]. По завершенню відрядження Іванішев та Касторський надали міністрові народної освіти С.Уварову інформацію про стан «богемських вчених та угорських сербів». Документи з коментарями С. Уварова були передані до канцелярії російського імператора та містили такі думки імперського чиновника: «відомості отримані в результаті подорожі молодих наших вчених в слов'янські землі, крім позитивних результатів для нашої філології, надали ...інформацію про справжній стан слов'янського світу» [9, арк. 21]. Далі С. Уваров виступає з ініціативою перед імператором надати матеріальну підтримку духовним лідерам західнослов'янських національних рухів. Адресність та розміри матеріальної допомоги від російського уряду офіційно не розголошувалися. Але Уваров 6 грудня 1838 року у доповідній записці на ім'я імператора писав: «Для відправки певної грошової суми... існує зручний випадок. Це мандрівка до слов'янських земель професора Московського університету М. Погодіна, який ... може доставити їм щедро надану Вашою Величністю допомогу..., не привертаючи особливої уваги Австрійського уряду» [8, арк. 21–22].

На нашу думку, матеріальна підтримка слов'янських контактів не була лише філонтропською акцією російського імператора. Вона містила прихований інтерес політичного характеру, що не могло не викликати занепокоєння Австрійського уряду. Для цього занепокоєння існувала пряма підстава. Так, звіти М. Погодіна на адресу міністра дають привід стверджувати, що під час

наукового відрядження відомий російський славіст виконував секретну місію уряду, яку офіційний Відень міг розцінювати не тільки як наукове відрядження. Цілком не випадково російський науковець пропонує уряду враховувати матеріальні потреби лідерів слов'янського національного руху та надавати їм «двадцять п'ять тисяч рублів асигнаціями щорічної допомоги, що задовольнить їх потреби навіть з надлишком... Допомога, зрозуміло, має надаватися таємним чином» [9, л. 46]. Доповідна записка Погодіна була передана міністром Уваровим імператору Миколі I. Імператор на ній власноруч написав: «Дуже цікаво, але потребує значної обережності. 2 тисячі сріблом можна видати» [9, арк. 127].

Пізніше, звітуючись про результати своєї діяльності після наступного наукового відрядження 1842 року, М. Погодін у дусі «всеслов'янської ідеї» ще більш наполегливо рекомендує Російському уряду матеріально підтримувати австрійських слов'ян та додає: «Я беруся доставляти їй (мається на увазі фінансову допомогу – автор) навіть ще більш таємно, ніж англійці доставляють порох черкесам, або прусаки – заборонені книги полякам» [8, арк. 86]. Таким чином, до наукової складової відрядження поступово додалася політична, що у просторових і часових рамках збіглося з поширенням настроїв етнічної взаємності у окремих австрійських слов'ян і побоювань перед поширенням панславистичної ідеології на теренах поліетнічної імперії.

У цілому протиріччя між національною ідеологією західного слов'янського руху та панславистичною ідеологією, наявність нервозності з цього приводу в австро-російських відносинах стають особливо помітними у революційний 1848 рік. Показовою з цього приводу є доповідь російського міністра С. Уварова, якій звітував імператору: «На жаль зарубіжні слов'янські письменники обрали для себе ідею слов'янства гаслом для реалізації небезпечних мрій. Вітчизняні письменники, захоплені почуттям народності, не могли не взяти участі у розробці питань, що були тісно пов'язані з буттям нашого народу. Що може бути більш нешкідливим, ніж народна пісня, повісті, заклики до одноплемінників на підтримку та вдосконалення слов'янської мови і літератури? А

між тим, і під літературними зображеннями старовини та під слов'янськими переказами приховувалися іноді дурні наміри» [13, с. 74]. Таким чином, офіційна позиція Росії лежала у площині безкомпромісного ставлення до західного лібералізму, навіть незважаючи на наявність культурної слов'янської спільності.

У той самий час своє ставлення до всеслов'янських проєктів висловив Микола І. Імператор на полях протоколу, що був йому наданий після допиту І С. Аксаковим, особисто накреслив: «під виглядом співчуття до уявних утисків по відношенню до слов'янських племен таїться злочинна думка про повстання проти законної влади сусідніх і союзних держав і про загальне єднання, якого очікують не від доброї Божої волі, а від обурення, яке є згубним для Росії!» [1, с. 348]. Як бачимо, наявна практика оцінки офіційним Петербургом факту становлення слов'янських національних ідеологій все ж характеризувалася бажанням використати геополітичний потенціал ідеї слов'янської спорідненості та не допустити на тлі процесу слов'янського пробудження поширення ліберальних ідей.

У цілому в суспільно-політичній думці західного слов'янства напередодні революції 1848 року формувалася парадигма національного вибору. Остання лежала в площині цивілізаційного вибору, що, можливо, і стало однією з причин появи ідеї слов'янської єдності. Безпосередньо ранніми слов'янськими ідеологами панславізм розглядався як певна спільна лінгвокультурна ідея. Але з часом на тлі геополітичної конкуренції Австрійської і Російської імперій почала змінюватися як ставлення до самої пан-ідеї, так і її змістове наповнення.

У цих умовах західні слов'янські ідеологи були змушені шукати альтернативні шляхи для реалізації інтеграційних прагнень австрійських слов'ян, що знайшло своє відображення в концепції австрославізму. У колі патріотів була сформульована ілюзорна парадигма національної і політичної боротьби, змістом якої стала ідея можливої трансформації австрійської абсолютистської монархії у слов'янську державу на засадах її федералізації. На думку національних діячів західного слов'янства, федералізація імперії дозволила б зберегти монархічну форму правління шляхом її трансформації у буржуазно-конституційну монархію.

Порівняння інтерпретацій всеслов'янських ідей дозволяє зробити висновок про те, що панславізм справив позитивний вплив на виникнення та подальший розвиток ідеології австрославізму, який змістово був спрямований на інтеграцію інтересів Австрії та австрійських слов'ян.

Список використаних джерел

1. *Аксаков И. С.* Вопросы, предложенные Ивану Сергеевичу Аксакову Шестым отделением / И. С. Аксаков / Быть России в благоденствии и славе: Послано великим князьям, царям, императорам, политическим деятелям о том, как улучшить «государственное устройство». – М., 2002. – С. 348.
2. *Коллар Я.* «О литературной взаимности между племенами и наречиями славянского народа / Я. Коллар // Отечественные записки, 1840. – Т. 8. – Отд. 2. С. 1–24, 65–94.
3. *Коллар Я.* Срезневскому И. И. Письмо от 30 января 1842 г. / Я. Коллар // *Slavia*. – S. 283–285.
4. *Малый Я.* Воспоминания и заметки старого чешского патриота / Малый Я. // *Славянский ежегодник*, Киев 1877. – Год 2.
5. О выдаче проф. Погдину 3 тыс. руб. из хозяйственных сумм Московского университета 12 августа 1839–12 апреля 1840 // Российский государственный исторический архив. Канцелярии министра народного просвещения – Ф.735. – Оп.2. – № 127. – 55 л.
6. О пособии чешским ученым Шафарику и Ганке 9 декабря 1838–16 марта 1839 // Российский государственный исторический архив. – Ф.735. Канцелярии министра народного просвещения. – Оп.2. – Е.х. 60. – 42 л.
7. *Павленко О. В.* Символы «свободы» в политических движениях народов Австрийской империи в 1848 – 1849 гг. / О.В. Павленко / http://www.nivestnik.ru/2001_2/8.shtml#_edn3.
8. Переписка М.П.Погодина / РГИА РФ. – Ф.1108. – Оп.2. – № 1. – Л. 86.
9. *Погодин М. П.* Письма министру народного просвещения 1840 г. / М. П. Погодин // Российский государственный исторический архив. – Ф.1108. Погодин Михаил Петрович (1800–1875), историк, издатель журнала «Москвитянин» и газеты «Русский» – Оп.2. – № 1. – Л. 28–46.
10. *Пыпин А. Н.* Панславизм в прошлом и настоящем / А. Н. Пыпин. – СПб, 1913. – 184 с.
11. *Рождественский С. В.* Исторический обзор деятельности

Министерства народного просвещения. 1802–1902 / С. В. Рождественский. – СПб, 1902. – С. 264–268.

12. *Селищев А.* Взгляды К. Гавличка на Россию. К истории славянских взаимоотношений в половине XIX века / А. Селищев. – Казань, 1913. – 184 с.

13. *Уваров С. С.* «О цензуре». Доклад датируемый 24 августа 1848 г.: Доклады министра народного просвещения С. С. Уварова императору Николаю I / С. С. Уваров // Река времен. – М., 1995. – Вып. 1. – С. 72–78.

14. *Arnold E.* Sebrané spisy / E. Arnold. – Praha, 1954. – 602 s.

15. *Havlíček-Borovský K.* Obrana slovanských federalistů (N.N.8.Listopadu 1848.) / K. Havlíček-Borovský / Duch Národních novin, spis obsahující úvodní články z Národních novin roků 1848, 1849, 1850 sepsaných od K.Havlíček-Borovsko, redaktora těchto novin. – Hoře Kutné, 1851. – S 199–208. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.ru/books>.

16. *Havlíček-Borovský K.* Duch Národních novin: Výbor pfi pr. J. Belie a J. Skalicka / K. Havlíček-Borovský. – Praha Odeon, t.ST 2, 1971. – 260 s.

17. *Havlíček-Borovský K.* Politik a novinář: (Výbor z díla): (Odpovědný redaktor Václav Kubín) / K. Havlíček-Borovský. – Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1956. – 557 s.

18. *Havlíček-Borovský K.* Díl III / K. Havlíček-Borovský. – Praha, 1986. – 473 s.

19. *Kollár J.* Slávy dcera: lyricko-epická báseň pěti zpěvich, s přídavkem Básní drobnějších Spisy / J. Kollár. – Praha, 1868. – Díl 1. – 426 s. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.ru/books>.

20. *Maly J.* Worte eines Cechen veranlasst durch die graf Jos.Math. v.Tunsche Broschüre: Der Slawismus in Böhmen / J. Maly. – Leipzig, W.Engelmann, 1845. – 25 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.ru/books>.

21. Thun-Hohenstein, Leo Graf von. Über den gegenwärtigen Stand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung / Leo Graf von Thun-Hohenstein. – Praga, Kronberger and Řivnač, 1842. – 91 s. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.ru/books>.

22. Thun-Hohenstein. Leo Graf von. Die Stellung der Slowaken in Ungarn / Leo Graf von Thun-Hohenstein. – Praga, 1843. – 63 s. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.ru/books>.

23. Schlosser, Johann Friedrich Heinrich. Die morgenländisch-orthodoxe Kirche Russlands und das europäische Abendland / Johann Friedrich Heinrich Schlosser. – Heidelberg, 1845. – 132 s. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://books.google.ru/books>.

24. *Thun, Jos. Math.* Der Slawismus in Böhmen. Besprochen von Jos.

Math. graphen von Thun / Jos.Math Thun. – Prague: JG Calve, 1845. – 23 s.
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://books.google.ru/books>.

References

1. Aksakov I. S. Voprosyi, predlozhennyye Ivanu Sergeevichu Aksakovu Shestyim otdeleniem / I. S. Aksakov / Byit Rossii v blagodenstvii i slave: Poslano velikim knyazyam, tsaryam, imperatoram, politicheskim deyatelyam o tom, kak uluchshit «gosudarstvennoe ustroenie». – M., 2002. – S. 348.
2. Kollar Ya. «O literaturnoy vzaimnosti mezhdru plemenami i narechiyami slavyanskogo naroda / Ya. Kollar // Otechestvennyie zapiski, 1840. – T. 8. – Otd. 2. S. 1–24, 65–94.
3. Kollar Ya. – Sreznevskomu I.I. Pismo ot 30 yanvarya 1842 g. / Ya. Kollar // Slavia. – S. 283–285.
4. Malyiy Ya. Vospominaniya i zametki starogo cheshskogo patrIota / Malyiy Ya. // Slavyanskiy ezhegodnik», Kiev 1877. – God 2.
5. O vyidache prof. Pogodinu 3 tyis. rub. iz hozyaystvennyih summ Moskovskogo universiteta 12 avgusta 1839 – 12 aprelya 1840 // Rossiyskiy gosudarstvennyiy istoricheskiy arhiv. Kantselyarii ministra narodnogo prosvescheniya – F.735. – Op.2. – # 127. – 55 l.
6. O posobii cheshskim uchenyim Shafariku i Ganke 9 dekabrya 1838–16 marta 1839 // Rossiyskiy gosudarstvennyiy istoricheskiy arhiv. – F.735. Kantselyarii ministra narodnogo prosvescheniya. – Op.2. – E.h. 60. – 42 l.
7. Pavlenko O.V. Simvoliy «svobodyi» v politicheskikh dvizheniyah narodov Avstriyskoy imperii v 1848 – 1849 gg. / O. V. Pavlenko / http://www.nivestnik.ru/2001_2/8.shtml#_edn3.
8. Perepiska M. P. Pogodina / RGIА RF. – F.1108. – Op.2. – # 1. – L.86.
9. Pogodin M. P. Pisma ministru narodnogo prosvescheniya 1840 g. / M. P. Pogodin // Rossiyskiy gosudarstvennyiy istoricheskiy arhiv. – F. 1108. Pogodin Mihail Petrovich (1800–1875), istorik, izdatel zhurnala «Moskvityanin» i gazetyi «Russkiy» – Op.2. – # 1. – L. 28–46.
10. Pyipin A. N. Panslavizm v proshlom i nastoyaschem / A. N. Pyipin. – SPb., 1913. – 184 s.
11. Rozhdstvenskiy S. V. Istoricheskiy obzor deyatel'nosti Ministerstva narodnogo prosvescheniya. 1802–1902 / S.V. Rozhdstvenskiy. – SPb., 1902. – S. 264–268.
12. Selishev A. Vzgl'yady K. Gavlichka na Rossiyu. K istorii slavyanskikh vzaimootnosheniy v polovine XIX veka / A. Selishev. – Kazan, 1913. – 184 s.
13. Uvarov S.S. «O tsenzure». Doklad datiruemyiy 24 avgusta 1848 g.: Dokladyi ministra narodnogo prosvescheniya S.S. Uvarova imperatoru

Nikolayu I / S. S. Uvarov // Reka vremen. – M., 1995. – Vyp. 1. – S. 72–78.
Стаття надійшла до редакції 15.06.2018.

Eugene Bevzyuk,
Dr. Hist. Sciences, associate professor,
Ukraine, Uzhgorod

**The idea of political integration in the national ideology
of Western Slovaks and its reviewing in the foreign policy
of the Russian empire (first half of the XIX century).**

The Pan-Slavic political vector in Russia's foreign policy was only being formed in 1830–1840s and had no substantial basis for practical implementation. Mykola I and his government were busy maintaining the existing European order within the Holy union. However, being a Slavonic country, the Russian government took into account the ethnic and national peculiarities in the political life of the Austrian Empire. Actualization of the Slavonic issue in the pre-revolution decade, the increased attention to it on the part of the western social and political elite showed ambiguity in the Austrians' attitude to the national Slavonic ideology. Tsar Russia openly tried to control the process of spread of the Pan-Slavism ideology that the imperial officers thought dangerous for its liberal ideas. The European governments' dread of the presence of pan-motives in the Russian foreign policy can be considered well-grounded. In the Slavonic geopolitical sphere the Russian empire tried to maintain its all-Slavonic status and this fact evoked discussion for both pro-Austrians and liberal, conservative supporters of Austroslavism.

Keywords: integration, European integration, nation, Austroslavis, Austria, Czechs, Slovaks, idea, ideology, revolution, foreign policy, empire, Slavs, national policy, Europe.